

Helligsø Skole 1815-1820

Af OLAF NØRGAARD, Skivevej 9, Holstebro

I årbøgerne for 1984 og 1985 er der fortalt om Helligsø Skole i årene 1816-1939. Serien afsluttes med denne artikel, der egentlig burde have været den første.

Skoleholder og degn Jens Bruun

De første oplysninger om ham stammer fra folketællingen 1801:

Jens Bruun, husbonde, 39 år, degn og skoleholder
Kirstine Rosholm, hans kone, 33 år, begge i første ægteskab

Sofie Pedersdatter, tjenestepige, 21 år

Kirstine Jeppesdatter, plejebarn, 2 år

Kirstine Rosholm var datter af Jens Bruuns forgænger, degnen Niels Rosholm. Han døde 1799, og da må Jens Bruun være tiltrådt.

I en indberetning fra 1815 til skoledirektionen fortælles, at Jens Bruun er en meget duelig og dygtig lærer. Det skulle dog snart vise sig, at ikke alle kunne tiltræde denne karakteristisk.

De første vidnesbyrd om skolemyndighedernes utilfredshed med Jens Bruun er fra 1817, men den må da have bestået nogen tid. Amtsprovst Bendix, Vestervig, skriver 30. maj til skolekommissionen i Helligsø: ”Da degnen, skolelærer Jens Bruun i Helligsø, er befunden hverken flittig i sin skole eller så duelig som anordning af 29. juli 1814 befaler, samt derhos ei villigen retter sig efter foresattes givne erindring og tillige viser trods og stivhed i stedet for eftergivelse og erkendelse af sine mangler, så ville skolekommissionen forelægge ham enten inden næste juli måned udgang efter bemeldte anordnings § 51 enten at besørge hans embede forsynet med en substitut, der indstilles til befalet prøve, eller og han må vente, at en dygtig skolelærer på hans bekostning ansættes, og at der forholdes med ham efter anordningens bydende”.

Jens Bruun ses ikke at have reageret på denne opfordring, og amtsprovsten skriver 16. september et nyt brev til skolekommissionen. Her befales det, at Jens Bruun skal lave en egenhændig forfattet kopi af skolejournalen fra 1. oktober 1815 til 1. maj 1817.

Resultatet af alle disse klager bliver et brev af 21. november 1817 fra skoledirektionen til Cancelliet. Det hedder her, at degnen Jens Bruun er befunden:

”a) Ofte at have forsømt sit embede i skolen og i stedet for at undervise børnene har røgtet sine kreaturer og tærsket i sin lade.

b) Trodsig og grov mod sognepræsten, skolekommissionen og andre foresatte.

c) Ej at ville ringe med kirkeklokken til de tider, det er ham af amtsprovsten og sognepræsten pålagt og hans pligt at udføre.

d) Uduelig til at synge i kirken, hvor skolekommissionen erklærer, at han kun kommer til visse tider.

e) Hverken at kunne skrive orthographisk eller calligraphisk, hvilket vedlagte prøve af hans skrift udviser”.

På grund af alt dette anmoder skoledirektionen det høje Cancelli om, at Jens Bruun må blive afskediget. Som

pension foreslås 3 tønnder byg, der er 1/10 af degnens nuværende faste indtægt. Denne pension anses for passende, da degnen ingen børn har og er en velhavende mand.

Degnen Jens Bruun kom kun i kirken til visse tider, og kun hvis der vankede en offerskilling. På dette fotografi fra ca. 1915 ser vi kirkens indre og lidt af det inventar, som Jens Bruun har set ved sine sjældne besøg. Det er prædikestolen, kricifikset, alterbordet og altertavlen, tavlen dog med nyere malerier.

Cancelliets svar er ikke fundet, men det er sandsynligt, at Jens Bruun er blevet afskediget, således som skoledirektionen ønskede det. Efterfølgeren Peder Hvidberg tiltrådte embedet 15. juni 1818.

Den stive og trodsige degns videre skæbne er ukendt. Det vides dog, at han boede i Helligsø i 1821. Hustruen vardød allerede 17. maj 1817, men Jens Bruuns dødsdato er ikke fundet i Helligsø og Gjettrup kirkebøger.

Forsøg på bygning af en skole i Sindrup

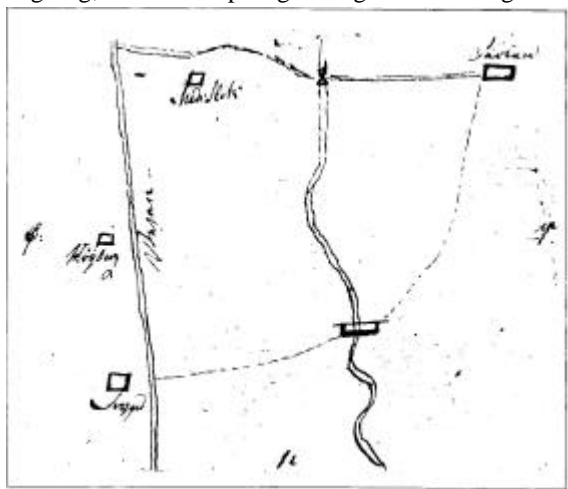
Efter den af Cancelliet approberede plan af 27. januar 1816 skulle børnene fra Sindrup by og fra gårdene Højbjerg, Svejgaard og Gundtoftmøllegård søge til en nyopført skole i Øster Helligsø. I Sindrup vakte denne plan en del modstand, og det fremgår af skoledirektionens korrespondance, at der i efteråret 1817 blev oprettet en såkaldt omgangsskole for disse dele af Sindrup. Som lærer blev ansat en Jens Madsen, der havde bestået den i forordningen af 1814 nævnte prøve.

På dette tidspunkt var Sindrup by, hvad angår skoleforholdene, lagt sammen med Helligsø-Gjettrup pastorat. Beboerne af Sindrup mente derfor, at hele pastoratet burde bidrage til aflønningen af nævnte lærer, og dette gav anledning til nogen uenighed.

8. februar 1819 indsendte fire gårdmænd fra Sindrup, nemlig Chr. Poulsen, Chr. Galsgaard, Jens Christensen og Christen Nielsen, en ansøgning til biskoppen om at få tilladelse til at oprette en skole for Sindrup by. Begrundelsen er for det første, at en ny skole vil være dyr, og at pengene for tiden er små. I Sindrup by er der for tiden 25 børn, hvad der menes at være nok til en skole. Endvidere anføres, at børnene fra Sindrup for at komme til

Helligsø må passere Helligsø A, og dette kan om vinteren være meget vanskeligt.

Ansøgningen sendes først til amtsskoledirektionen, der sender den videre til biskoppen 14. april, forsynet med en påtegning, hvor sindrupborgernes grunde imødegås.

Om Sindrup-børnenes mulighed for på deres skolevej at passere Helligsø Å, blev der ført mange diskussioner. Som en erindring om disse finder vi i skolekommissionens diverse dokumenter dette lille rids over åen, et par af Sindrup-gårdene og den planlagte skolevej og skolebro. Den stiplede linie markerer en eksisterende vej og bro, her ligger på Sindrup-siden af åen Gundtoftmøllegård. Det bemærkes, at nord er nedadtil på dette rids.

Det oplyses, at Sindrup by har 79 tønder hartkorn, og at en skole vil koste 350 rigsdaler. Sindrup og Helligsø har tilsammen 316 tønder hartkorn, og en skole for de to byer vil koste 700 rigsdaler. Det bliver altså billigst, at de to byer står sammen om opførelse af en ny skole. Vanskelighederne ved at passere Helligsø Å er stærkt overdrevet af sindrupborgerne, og de kan bringes helt ud af verden ved opførelse af en bro og anlæggelse af en vej. Udgangen på denne diskussion blev da også, at den oprindelige plan skulle fastholdes.

Opførelse af Helligsø Skole 1820

Den af Cancelliet approberede skoleplan forelå allerede tidligt på året 1816. Derefter nævnes det ofte i skrivelser, at nu skal Helligsø Skole udflyttes, men arbejdet bliver udsat gang på gang, uden at der gives nogen forklaring på udsættelsen. Endelig, i sommeren 1819, begynder der at ske noget.

27. juli vedtager skoledirektionen, at skolepatronen for Helligsø har så meget arbejde ved opførelsen af den ny skole, at han bør fritages pligtarbejde ved denne. 24. august skriver pastor Selmer til skoledirektionen og forespørger, hvorledes der skal foreholdes med at stille skolebygningen til offentlig licitation. Det er nødvendigt, at der kastes en brønd, men hvem skal betale denne? Læreren eller skoledistriktet?

Der svares, at licitationen skal foregå som licitation over andre offentlige arbejder med fremlæggelse af approberet tegning og øvrige konditioner. Brønden skal bekostes af skoledistriktet.

Endelig, 4. november, bliver der afholdt licitation. Laveste bud blev givet af Søren Pedersen, Helligsø, også kaldet Søren Snedker. Det var på 600 rigsdaler "courant eller 960 rigsdaler sølvmyndt". Søren Pedersen har

forpligtet sig til at forsyne bjælkerne i skolestuen med en på loftet anbragt kassebjælke, sammebunden med underlagsbjælkerne med jernnagler, og at udstyre køkkenet med behøvlige borde, vaskebænk, rækker og hylder.

I brev af 30. december fra amtsprovsten til amtmanden får vi at vide, at brønden allerede er kastet og opsat, og at der er anlagt en forsvarlig vase til skolevej mellem Sindrup by og skolelodden.

Opførelsen af skolebygningen begynder i forsommeren 1820, og der synes lige fra begyndelsen at have været vanskeligheder med tilkørslen af materialer. I en skrivelse af 29. maj til amtsskoledirektionen meddeler entreprenøren, Søren Pedersen, at der er enkelte egenrådige, der gør, hvad de kan, for at standse hans arbejde. Det drejer sig om sognefoged Peder Knudsgård i Gjettrup, som både før og i sædetiden har nægtet at beordre beboerne af sit sogn til at køre materialer til skolen. "Som følge deraf er og bliver mit arbejde hver dag standset; mine karle, som skulde hjælpe, har intet at bestille, og det er og bliver mig en umulighed at opføre skolen af intet. Jeg har købt tømmer, grundsten og mursten, men kun nogle få mursten ere endnu på pladsen".

Pastor Selmer vedlægger en erklæring, hvori han bekræfter Søren Pedersens oplysninger. Helligsø skole kan umuligt blive færdig til den fastsatte tid, hvis ikke hindringerne ryddes af vejen. Sognefogderne i Helligsø og Ydby sogne har gjort deres pligt og beordret beboerne på arbejde med tilkørsel af materialer, men den "stivsindede og drillende P. Knudsgård" nægter at opfylde sine forpligtelser.

Amtsprovst Bendix forsyner klagen med en påtegning om, hvorledes, man har løst problemet i Vestervig, og klagen sendes derefter til amtmanden.

En del af eksamenslisten fra 20. april 1830.

Udgangen af denne sag kendes ikke, men problemerne er i hvert fald blevet løst på en sådan måde, at arbejdet på skolen hurtigt er kommet i gang. I en ansøgning fra skolekommissionen af 18. august til Cancelliet oplyses, at Helligsø skole nu er opbygget efter den approberede plan. Skolekommissionen ansøger derfor om tilladelse til at bortsælge ved auktion de 3-4 tønder land, hvor de gamle, faldefærdige skolebygninger er beliggende.

Skoledirektionen bekræfter alt dette og anbefaler ansøgningen. Den omhandlende parcel, der ses på kortet i årbogen for 1984, bliver derefter solgt. Køberen er gårdmand Mikkel Christensen, Helligsø.

Den færdige skole

I litteraturlistens arkivalier omtales flere gange en tegning til den nye skole. Det har ikke været muligt at finde denne tegning, og vi må nøjes med de oplysninger, der gives i brandtaksationsprotokollen, da skolen bliver forsikret 11. december 1820.

”Skolehuset opført på byens østre mark og ejes af distriktet. Huset i øster og vester, 21 fag, 12 alen dyb, opført af grundmur for skolen, og den øvrige bygning, dels af grundmur, dels af bindingsværk med klinede vægge. De 5 fag er indrettet til skolestue, gang og til ildebrændsel, og de øvrige 16 til beboelse for skolelæreren, samt lo, lade, fæ- og fårehus over 13 fag loft, og i huset fornødne vinduer og døre, samt i skolestuen en stor bilæggerkakkellovn. 2 skorstene og bageovn af brændte sten”.

I artiklen i årbogen for 1984 findes en brandtaksation, dateret 8. marts 1817. Det har vist sig, at det er en taksation af den gamle forfaldne skole ved kirken, der her bliver forsikret for første gang.

LITTERATUR:

Historisk Årbog for Thy, Mors og V. Han Herred. 1984, side 77. 1985, side 84.

I Landsarkivet, Viborg.

Skolekommissionens diverse dokumenter. 1815-1841.

Skoledirektionens kopibog 1817-1820.

Indkomne breve til skolekommissionen 1815-1841.

Brandtaksationsprotokol 1800-1820.

(Kilde: Historisk Årbog for Thy, Mors og Vester Hanherred 1986, side 59-65).